

ליכא בשוחט רוב סימנים — למה לי לכהן אחר למרק, להשלים את השחיטה?

ומתצינן: היות ומצוה למרק לכתחילה, כדי להוציא דם רב מצואר הבהמה, ולקבלו בכלי שרת על מנת לזרקו על המזבח [רש"י חולין צט ב.](1)

משנתנו עוסקת בסדר עבודת התמיד, ובעבודות אחרות הנוהגות יום יום. והגמרא כאן מרחיבה בענין, ומביאה את דברי אביי, שערך את סדר העבודות הנוהגות יום יום במקדש.

אביי מסדר את סדר המערכה, ערך את סדרן של העבודות הנוהגות במקדש יום יום משמיה דגמרא, בשם קבלת כל בני הישיבה [שקילבו מרבתייהם. רש"י יד ב.].

וערך זאת אליכא כשיטתו דאבא שאול [ולא כשיטת חכמים לעיל יד ב.](2):

[וכיון שמדאורייתא הקרבן כשר, לכן ביום הכיפורים יכול אדם אחר לגמור את השחיטה, מפני שחכמים לא העמידו את דבריהם בזה, שהרי כאן אם הכהן הגדול עצמו יגמור את השחיטה, הרי ישפך דם רב לארץ לפני שהכהן הגדול יספיק לקבל את הדם במזרק(8)].

גא-גא ומסיים ריש לקיש את דבריו:

לכך שנינו בסוף המשנה בחולין: השוחט רוב סימן אחד בעוף, ורוב שנים סימנים בבהמה — שחיטתו כשרה. ומשנה זו משנה יתירה היא, ובאה ללמד שגם בקדשים השוחט רוב סימנים, כשר בדיעבד.

ולמדנו מדברי ריש לקיש, ש"קרצו" היינו שחט רוב סימני הבהמה, ובזה השחיטה כשרה.

ומקשינן: וכי מאחר דאפילו פסולא מדרבנן

המירוק שהוא עבודה מדבריהם.

1. גם בשחיטת חולין חייבו חכמים לגמור את שחיטת הסימנים שמא יטעה ולא יגמור לשחוט את כל הסימנים [חולין כז, א ורש"י שם]. ומכל מקום הגמרא סברה שכל זה אם המתחיל בשחיטה גומר אותה, אבל במשנתנו, אדרבה אם אחר יסיים את השחיטה שהתחיל בה הכהן הגדול, נראה כאילו הזבח נשחט בשנים, והיה לנו לאסור דבר זה. תוספות. ועיין ריטב"א.

2. לקמן מבואר שהטבת שבעת נרות המנורה התחלקה לשני חלקים: א. הטבת חמש נרות. ב. הטבת שתי הנרות הנותרים. ונחלקו חכמים ואבא שאול איזו עבודה מפסיקה בין שתי הטבות. לרבנן מפסיק ביניהם בהקטרת הקטורת. ולאבא שאול עבודת דם התמיד. ואביי

ראשון, שעבודת השחיטה מדאורייתא נעשית גם על ידי אחר. ומדרבנן נעשית דוקא על ידי כהן גדול, [וראה לעיל לא, ב הערה 8].

8. לדעת הסוברים שעבודת השחיטה נעשתה מדאורייתא ככהן גדול [ראה לעיל לא ב הערה 8] דברי הגמרא מובנים היטב. שגמר השחיטה שאינה אלא מדרבנן, רבנן לא חייבו שיעשנה כהן גדול דוקא. אבל לדעת הסוברים שמדאורייתא השחיטה נעשית בכל אדם, ורבנן תיקנו שיעשנה כהן גדול, קצת קשה, הרי כל השחיטה כולה מדאורייתא נעשית על ידי אחר. ורק מדרבנן צריך שיעשנה הכהן הגדול [ואף על פי כן הגמרא הקשתה איך יעשנה כהן אחר?] ויש לחלק. שאמנם חכמים חייבו שהשחיטה תהיה ככהן גדול, אבל הם חייבו רק את השחיטה שהיא עבודה מדאורייתא. ולא את

ומבואר להלן שלא הטיבו את כל נרות המנורה כאחד, אלא הפסיקו באמצע הטבתם בעבודה אחרת.

ה. והטבת [הכנת] המש נרות — קודמת לעבודות הנעשות בדם התמיד, שהן שחיטת התמיד וזריקת דמו על המזבח.

ו. ועבודות הנעשות בדם התמיד — נעשות קודם להטבת שתי הנרות הנותרות, שעדיין לא הטיבון.

ז. והטבת שתי נרות — קודמת להקטרת הקטורת, על המזבח הפנימי.

ח. והקטרת הקטורת — קודמת להקטרת האברים של התמיד על המזבח החיצון.

ט. והקטרת האברים של התמיד — קודמת להקטרת המנחה הבאה עם התמיד [עשירית האיפה סולת בלולה בשמן כתית רביעית בהין. במדבר כח].

א. מערכה גדולה, עריכת העצים על המזבח החיצון, בערימה גדולה [מדורה] שעליה היתה הקטרת כל הקרבנות — קודמת לעריכת מערכה שניה של קטורת.

והיא, ערימה שניה שעשו ממנה מדורה בצד המזבח החיצון, וממנה הכניסו גחלים להיכל להקטיר עליהם קטורת.⁽³⁾ [ולקמן מפורש טעם לדבר זה. ולשאר דברי אביי].

ב. מערכה שניה של קטורת — קודמת לסידור שני גזירי עצים, שהוסיפו על המערכה הגדולה.⁽⁴⁾

ג. וסידור שני גזירי עצים שהוסיפו למערכה הגדולה — קודם לדישון לסילוק האפר [דשן] מן המזבח הפנימי.⁽⁵⁾

ד. ודישון סילוק האפר מן המזבח הפנימי — קודם להטבת המש נרות. ניקוי חמשת הבזיכים מתוך שבעת הבזיכים שבמנורה [שהיה מסלק את הפתילות והאפר שנשאר בהם].⁽⁶⁾

איש [מנחות כג] על פי הגמ' מנחות פט, ב. [והסתפק החזון איש שם האם סידור שני גזירי עצים מעכב בהקטרת התמיד].

כתב החזון איש [שם] שהמיוחד בסידור שני גזירי העצים הוא שהיה מסדר אותם אחרי שכבר הבעירו אש על המערכה.

5. הגמרא במעילה [יב, א] לומדת מפסוקים שדינו את המזבח הפנימי, והרמב"ן במלחמות ביומא פרק ב כתב בפירושו השני שדישון זה אינו אלא מדרבנן. ותמה עליו גבורת ארי [יומא יד, ב].

6. נחלקו הראשונים מהי הטבת הנרות. ראה לעיל לא, ב הערה 10.

מבאר כדעת אבא שאול.

הראשונים התקשו, מדוע אביי התחיל למנות את העבודות מסידור מערכה גדולה. ולא מתרומת הדשן שנעשתה קודם לכן, עיין תוספות. תוספות ישנים, וריטב"א.

3. מערכה זו נעשתה בקרן מערבית דרומית של המזבח משוך מן הקרן ארבע אמות לצד צפון. רש"י. והריטב"א האריך בזה. ולהלן יתבאר בדברי הגמרא מקור לדין סידור המערכה השניה.

4. ולמדו דבר זה, ממה שנאמר: "ובער עליה [על מערכה ראשונה] הכהן עצים בבקר בבקר". ומיעוט עצים — שנים.

ושני גזירי העצים הם לכבוד התמיד, חזון

אבל אל תמשיך ותשלים את הקרבת קרבנות היום על עולת התמיד השניה שמקריבים בערב.

ללמדך, שאין מקריבים שום קרבן על המזבח אחרי תמיד של בין הערביים.

ועתה הגמרא מבארת את דברי אביי, לפי הסדר, ענין אחר ענין.

אמר מר אביי:

א. מערכה גדולה של עצים להקרבת רוב הקרבנות, קודמת למערכה שניה של קטורת.

והוינן בה: **מנא לן**, מנין שמערכה גדולה קודמת? (8)

ומשנינן: **דתניא**: נאמר [בויקרא ו ב] בענין עולת התמיד: **"היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה"**. ו"מוקדה" היינו מדורת עצים. וזו מערכה גדולה.

ובהמשך הפסוק נאמר: **"ואש המזבח תוקד בו"**.

"תוקד" היינו תבער במדורה. ומכאן שהיתה על המזבח החיצון מדורה נוספת, וזו מערכה שניה של קטורת.

י. והקטרת המנחה — קודמת להקטרת מנחת החביתין שהיה מביא כהן גדול בכל יום.

יא. והקטרת החביתין — קודמת לניסוך נסכין של יין [רביעית ההין] הבא יחד עם התמיד.

יב. ובשבת או בשאר ימים שיש בהם מוסף, היה ניסוך הנסכין קודם להקרבת קרבנות המוספין.

יג. ובשבת, שמקריבים בה שני בזיכי לבונה הבאים עם לחם הפנים, היו המוספין קודמים להקטרת הבזיכין. (7)

יד. והקטרת הבזיכין קודמת לתמיד של בין הערבים.

ומנין שאין מקריבים קרבנות אחרי תמיד של בין הערביים?

שנאמר בעולת תמיד של שחר [ויקרא ו]: **"והקטיר עליה חלבי השלמים"**. ודרשו חכמים: **"עליה"**, על עולת התמיד של שחר — **"השלמים"**.

מכאן אמרו: דוקא עליה, על עולת התמיד של שחר, המשך אחריה את הקרבת שאר הקרבנות, והשלם עליה את הקרבתם של כל הקרבנות [שבאותו היום] כולן.

7. בכל שבת הביאו את לחם הפנים עם שני בזיכי לבונה וסילקו מן המזבח את לחם הפנים של שבת שעברה, והקטירו את הלבונה שבאה איתו.

וכתב הריטב"א [לד, א ד"ה ביום ביום] שכל מקום שמוזכר בסוגיא "בזיכין" הכוונה לסידור לחם הפנים עצמו וגם לסידור הבזיכין. ששניהם

עבודה אחת הם ואין להפסיק ביניהם. וברש"י פסחים נח, א מבואר שכלול ב"בזיכין" סילוק הבזיכין הישנים והקטרתם. וסידור בזיכין חדשים.

8. אף על פי שאביי סידר את סדר המערכה משמיה דגמרא, והיינו קבלה שקיבלו מרבותיהם,

ונראה לאב"י שמסדר הפסוק משמע שמערכה זו היתה שניה, והמערכה הגדולה היתה לפנייה.

ומקשינן: הפסוק שהברייתא הביאה רק מלמד שהיו על המזבח החיצון שתי מערכות, אך לא את סידרן.

ועדיין יש לשאול: **ואיפוך אנא!** הרי אני יכול להפוך את הסדר שאמר אב"י, ולומר שמערכה של קטורת קודמת למערכה גדולה! ומנין לו לאב"י שמערכה גדולה קודמת? (9)

ומתריצין: **מסתברא שמערכה גדולה עדיפא** חשובה יותר, **שכן כפרתה מרובה**. שמקריבים עליה את רוב הקרבנות הבאים לכפר [חוץ מן הקטורת]. וכיון שמערכה גדולה חשובה יותר, היא קודמת.

ומקשינן: **אדרבה! מערכה שניה עדיפא**, חשובה היא יותר. **שכן מכניסים ממנה** גחלים [להקטרת הקטורת] **לפנים** ההיכל!

ומתריצין: **אפילו הכי**, אף על פי כן המעלה

שיש במערכה גדולה "שכן כפרתה מרובה" — **עדיפא!** חשובה היא יותר מאשר המעלה שיש בקטורת שמכניסים ממנה לפניים.

ואיבעית אימא, ואם תרצה תוכל לומר טעם אחר להעדיף את מעלת המערכה הגדולה יותר מן המערכה השניה שמכניסים ממנה לפניים:

שהרי **אי לא משבח** אילו לא מצא **עצים למערכה שניה**, (10) **מי לא מעייל** וכי לא יכניס להיכל גחלים **ממערכה גדולה**, ויקטיר עליהם את הקטורת!?

כלומר, הרי מערכה גדולה גם היא ראויה להכנס לפניים ההיכל. ולכן אין להחשיב את המערכה השניה, שמיועדת רק לקטורת, יותר ממנה.

והגמרא מביאה עתה ענין נוסף מדברי אב"י לעיל:

ב. מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים שהוסיפו למערכה הגדולה.

סידור המערכות. אלא מדובר בפסוק על מצות הקטר אברים כל הלילה, ומלשונות הפסוקים למדנו שהיו שם שתי מערכות. אבל אין ללמוד את סידרם. רש"ש, שיח יצחק.

אבל בתוספות ישנים [בעמוד ב' ד"ה ואיפוך] כתבו שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ועיין שם וב"ר"טב"א.

10. פירש הרי"טב"א אם לא מצא עצים הראויים לה, וכוונתו: עצי תאנה יפים שמהם הביאו למערכה של קטורת כמבואר בתמיד [כט, א] ובזבחים [נח, א].

ובמשנה למלך [פרק ז' מאיסורי מזבח הלכה

מכל מקום הביאו חכמים ראיות לדבר זה מן הפסוקים. רמב"ם בפירוש המשנה [בתמיד סוף פרק ו], ועיין שיח יצחק [לג, א על רש"י ד"ה משמיה] שרצה לפרש בדעת רש"י "משמיה דגמרא" היינו קבלת בני הישיבה מרבותיהם, אבל לא מהלכה למשה מסיני, [מפני שנחלקו אבא שאול וחכמים בסדר העבודה. ודוחק לומר שנחלקו בדבר המקובל הלכה למשה מסיני].

9. כתב רש"י שאף על פי שבפסוק נאמרה מערכה גדולה לפני מערכה שניה, מכל מקום — "קרא דלאו כסידורה, דהא בהקטר כל הלילה קאי". וכוונתו, שהתורה לא מדברת במצות

והרי האי "עליה" — מיבעי ליה לגופיה! שהרי צריך את המילה "עליה" לגוף סידור שני גזירי עצים, ללמדך שיתן אותם מעל המערכה, ולא מן הצד או בפני עצמם! [ריטב"א].

ומתרגינן: תרי "עליה" כתיב. פעמיים נכתבה המילה "עליה" באותו הפסוק [ובער עליה הכהן עצים... וערך עליה העולה"], ואחת מהן מיותרת. ובאה למעט עליה ולא על חברתה, כדלעיל.⁽¹²⁾

ג. סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי.

בענין שני גזירי עצים מבואר בתורה שזמן נתינתן על המזבח הוא "בבוקר בבוקר". וכפל הלשון "בבוקר" מלמד שיקדים לעשות זאת מוקדם בבוקר.

ויש להוכיח שגם זמן דישון מזבח הפנימי הוא "בבוקר בבוקר". שהרי נאמר [בשמות ל ז] בענין הקטורת של השחר: "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה", ואין הקטרת הקטורת באה אלא לאחר דישון המזבח [רש"י. וכוונתו, שניקוי המזבח מן הדשן ודאי נעשה לפני הקטורת, לכבדה].

ומפרשינן: אף על גב דהכא, בסידור שני גזירי עצים כתיב "בבוקר בבוקר". וגם הכא

והוינן בה: מנא לן, מנין לנו שמערכה שניה קודמת לסידור שני גזירי עצים?

ומשינינן: דכתיב [בויקרא ו ה]: "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר".

"עצים" משמע לפחות שנים, ומכאן למדו שהכהן מוסיף על המערכה גדולה שני גזירי עצים.⁽¹¹⁾

ונאמר בפסוק "עליה", להדגיש שדוקא עליה יוסיף שני גזירי עצים, ולא על חברתה, שהיא המערכה השניה של קטורת.

ומכך שהכתוב הוצרך ללמד שלא יוסיף את גזירי העצים על המערכה השניה, מכלל, מוכח מכאן, דאיתא לחברתה שכבר המערכה השניה קיימת.

שהרי אם נאמר שהיה מוסיף את שני גזירי העצים לפני סידור המערכה השניה, הרי היה מובן מאליו שאי אפשר להוסיף אותם למערכה השניה, כיון שהיא עדיין אינה קיימת כלל, ולמה נאמר "עליה"?

ובהכרח, שמערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים!

ומקשינן: מנין לנו ש"עליה" בא למעט: "עליה" — ולא על חברתה?

¹¹ "וערך עליה העולה", והיינו עולת התמיד שקריבה על מערכה גדולה.

¹² הראשונים הקשו הרי שלש פעמים נכתב "עליה" בפסוק. עיין תוספות ישנים. תוספות הרא"ש וריטב"א.

ג] כתב שכל המערכות היו באות מעצי תאנה יפים. אך בתפארת ישראל [תמיד פרק ב אותיות ל לא] כתב שדוקא במערכה שניה הקפידו בעצי תאנה יפים ע"ש.

¹¹ "עליה" שנאמר בפסוק היינו על מערכה גדולה, שבה מדבר הכתוב, שנאמר בהמשך:

בדישון המזבח הפנימי **כתיב** "בבוקר בבוקר".

ואם כן מנין לנו שסידור שני גזירי עצים היה לפני דישון המזבח הפנימי?

אפילו הכי אף על פי כן, העצים הם המכשירים את הקטורת להקטרה, שהרי אי אפשר להקטיר את הקטורת אלא על גחלי העצים.

ומכשיר עדיף, קודם הוא לדישון המזבח. שהרי גם בלא דישון אפשר להקטיר את הקטורת, ולכן סידור שני גזירי עצים, לפני שדישנו את המזבח [על פי תוספות ישנים].⁽¹³⁾

ותמהינן: **מכשיר** שאנו דנים בו — **מאי ניהו** במה דברנו?

הרי דברנו בשני גזירי עצים! ואם כן קשה:

והא אמרת לעיל שני גזירי עצים — **למערכה גדולה אזלי** [הולכים], והרי שני גזירי העצים אינם מכשירים את הקטורת, שהרי סידור מערכה שניה מיוחדת לקטורת!

ומביאה הגמרא כמה תירוצים:

א. **אמר** תירץ **רבי ירמיה**: "מכשיר"

שאמרנו, כללנו בזה את כל מה שנקרא בשום [בשם] עצים.

כלומר, כיון שיש עצים שהם מכשירים את הקטורת [דהיינו, במערכה השניה], לכן כל עבודת העצים כולה נחשבת עבודה חשובה, ששייך בה הכשר לקטורת [ומטעם זה סידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי].

ב. רבינא חולק על מה שאמרנו "מכשיר עדיף", ולכן:

רבינא אמר: סידור שני גזירי עצים קודם לדישון המזבח הפנימי מטעם אחר: **הואיל והתחיל בסידור המערכה הגדולה, גומר ומוסיף** לה שני גזירי עצים לפני שפונה לדישון המזבח הפנימי.⁽¹⁴⁾

ג. רב אשי מסכים לטעם הראשון שאמרנו לעיל, שעצים שהם "מכשיר" קודמים לדישון המזבח הפנימי. אלא שהקשינו על זה שהרי סידור שני גזירי עצים היה על המערכה הגדולה, ואינו מכשיר את הקטורת.

ועל זה תירץ **רב אשי** [שלא כתירוצן של רבי ירמיה לעיל] **ואמר**: **אי לא משבח** אילו לא מצא עצים למערכה שניה — **מי לא מעייל**, וכי אינו מכניס גחלים ממערכה גדולה ומקטיר עליהם קטורת?!

13. עיין שם מה שכתבו בתחילת דבריהם. [ומדברי הריטב"א נראה שכוונתם לתרץ שני תירוצים וצריך ביאור. אבל בתוספות הרא"ש נראה שהכל תירוצן אחד. ועיין שם שהקשו עוד, מדוע הגמרא לא אמרה שהטעם משום אין מעבירין על המצות].

ונראה שכוונתם שדישון המזבח כיון שאינו

מעכב בקטורת אינו נקרא "מכשיר" אלא "מכבד".

14. אמנם היה מפסיק בין מערכה גדולה לשני גזירי עצים, דסידור המערכה השניה, משום גזירת הכתוב כדלעיל. אבל מכל מקום יש להקדים את סידור שני גזירי עצים בכמה שאפשר.

ועל פי דברי ריש לקיש, מובן שצריך לג-ב להקדים את דישון המזבח הפנימי להטבת חמש נרות. שהרי **בי עייל** כאשר נכנס להיכל, **במזבח הזהב פגע ברישא** [פגש תחילה], שהמזבח היה קרוב לפתח ההיכל יותר מן המנורה. וכיון שפגש במזבח, צריך לקיים את מצות הדישון השייכת בו, לפני שיפנה להיטיב את נרות המנורה.

ומנין שמזבח הזהב היה קרוב לפתח ההיכל יותר מן המנורה?

דתניא: השלחן היה עומד בצפון ההיכל, משוך מרוחק מן הכותל הצפוני של ההיכל שתי אמות ומחצה. (1)

והמנורה עמדה בדרום ההיכל, משוכה מרוחקת מן הכותל שתי אמות ומחצה. (2)

ומזבח הזהב ממוצע בין השלחן למנורה, ועומד באמצע רוחב ההיכל. ומשוך מרוחק כלפי חוץ, לכיוון הפתח שבמזרח ההיכל, קימעה קצת.

נמצא, שגם המערכה הגדולה נחשבת "מכשיר" לקטורת.

הגמרא דנה בקטע נוסף מדברי אביי:

ד. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת המש נרות.

והוינן בה: מאי טעמא, מהו הטעם? (15)

אמר אביי: אמנם נמרא גמירנא, למדתי דבר זה מבני הישיבה שקבלו מרבותיהם שכן היה סדר הדברים.

אבל סברא טעם לדבר — לא ידענא. אינני יודע לתת טעם מדעתי.

ורבא אמר טעם לדבר, כריש לקיש:

דאמר ריש לקיש: אין מעבירין — אין מדלגים על המצות בלא לעשותם. אלא אם נזדמנה מצוה לידו יעשנה מיד. ולא יפנה לעסוק במצוה אחרת. (16)

לעשותם לבל יחמיצו.

1. שיעור זה הוא כשיעור הליכת שני אנשים זה בצד זה. מפני שכל שבת היו נכנסים שני כהנים ובידם שתי מערכות לחם הפנים ושני כהנים אחרים נכנסו איתם על מנת לסלק את לחם הפנים הישן. ועמדו אלו מצד השלחן האחד ומשכו את הלחם הישן, ואלו עמדו מצד השלחן השני והכניסו את הלחם החדש. מפני שמצוה לסדר ולסלק באותה שעה. רש"י.

2. הרחיקו אותה מן הכותל כמרחק השלחן שנאמר [שמות כו] "נכח השלחן" זה בצד זה.

15. זמן דישון מזבח הפנימי והטבת הנרות נלמד מפסוק אחד: "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה" ומפורש כאן הטבת נרות. וגם הקטרת מוזכרת כאן. ודישון המזבח נעשה לפני הקטרתה [רש"י] הלכך מוכח מכאן שגם דישון המזבח הפנימי היה "בבקר בבקר". ולכן הגמרא שואלת מדוע הקדימו את דישון מזבח הפנימי להטבת חמש נרות.

16. רש"י הביא שבמכילתא למדו דין זה ממה שנאמר "ושמרתם את המצות" ודרשו אל תקרא "מצות" אלא "מצוות". מכאן אמרו מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. כלומר שצריך לשמור על המצוות כשם ששומרים על המצוות שמזדרזים